
Ana Marija Trbić, Ivana Papulić, Tihomira Stanojević,
Vladislav Radak

Povezanost self-koncepta i prihvaćenosti u grupi

Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi da li postoji povezanost između pojma o sebi i prihvaćenosti u grupi. U istraživanju je učestvovalo 116 ispitanika oba pola. Ispitanici su bili članovi sedam različitih grupa, uzrasta od 15 do 18 godina. Za ispitivanje self-koncepta korišćena je skala za procenu self-koncepta Gorana Opačića (1995), a za ispitivanje odnosa među osobama korišćena je sociometrijska metoda Jakoba Morena. Rezultati su pokazali da ispitanici biraju da saraduju sa osobama koje sebe ne smatraju polno privlačnim, mizantropima, rigidnim osobama i sa onima koji procenjuju da imaju unutrašnji lokus kontrole. Rezultati, takođe, pokazuju da je pri izboru osobe za druženje, ispitanicima bitno da ta osoba ne procenjuje sebe kao mizantropa, visoko moralnu osobu, polno privlačnu i spoljašnjeg lokusa kontrole.

Uvod

Pokušavajući da definišu pojam self-koncepta, razni autori naglašavaju različite aspekte tog pojma. Ipak, sve definicije sadrže uopšteno određenje self-koncepta kao načina na koji vidimo sebe. Tako, na primer, Trebješanin (2001) self-koncept definiše kao kompletnu svest o sopstvenom ja kao izdvojenom, osobenom i neponovljivoj entitetu, kao i njegovim pojedinim aspektima (fizičkim, socijalnim, moralnim) i odlikama. Prema Havelki (1990), self-koncept je ukupnost doživljaja, misli, opažanja, osećanja, ocena i predviđanja slike o sebi, a Opačić (1995) smatra da je self-koncept dinamička struktura koja integriše iskustva osobe o sebi i njima pridružene emocije.

Izgrađivanje pojma o sebi počinje još u najranijem detinjstvu i traje tokom čitavog života. Ovaj proces započinje od trenutka kada dete počne da razlikuje sebe od ostalih objekata u svojoj okolini, tj. svoje "ja" od "ne-ja". Čak i dosta kasnije ono sebe i dalje ne vidi kao ličnost i njegov opis sebe se sastoji iz pripadnosti nekome ili nečemu, npr. mamin, tatin, babin i sl. Karakteristika ovog perioda je i to da dete sebe opisuje jedino preko

Ana Marija Trbić
(1987), Beograd,
Jurija Gagarina
111/113, učenica 3.
razreda VII
Beogradske gimnazije

Ivana Papulić (1988),
Pančevo, Kikindska
9/23, učenica 2.
razreda Matematičke
gimnazije u Beogradu

Tihomira Stanojević
(1987), Surdulica,
Surduličkih mučenika
učenica 3. razreda
Gimnazije Svetozar
Marković" u Surdulici

Vladislav Radak
(1987), Beograd, 27.
marta 15, učenik 3.
razreda Matematičke
gimnazije u Beogradu

MENTOR:
Nevena Buđevac,
student Filozofskog
fakulteta u Beogradu

pozitivnih osobina, što ukazuje na to da još uvek ne razlikuje “ja” od “idealnog ja”, tj. stvarno “ja” od slike sebe kojoj teži. U srednjem i kasnom detinjstvu dete sebe više ne određuje u odnosu na osobe u svojoj blizini, tako da se njegovi opisi menjaju sa mamin i tatin na popularan, duhovit, pametan itd, a pojavljuju se i negativne osobine, što ukazuje na početak razlikovanja “ja” od “idealnog ja”. Pored toga, dete sve više razmišlja o tome kakvo bi volelo da bude, a pravac tih razmišljanja u velikoj meri zavisi od mišljenja vršnjačke grupe. Mišljenje vršnjaka posebno je značajno u periodu adolescencije. Osim mišljenja vršnjaka, za samo-poštovanje adolescenata veoma je važan fizički izgled, kompetentnost u školi itd. Rogers i Horney (Rogers 1954, Horney 1979; prema Opačić 1995), ovome dodaju još jedan bitan faktor za razvoj samopoštovanja - naše mišljenje o tome kako neku našu osobinu vrednuju drugi ljudi, posebno oni koje mi visoko kotiramo.

U ovom istraživanju pojam self koncepta operacionalizovan je preko deset varijabli. Prvih pet varijabli čine faktor mehanizama odbrane. To su: 1. **emocionalnost – racionalnost** (viši skor na ovoj skali ukazuje na sklonost osobe da svoje neuspehe u životu objašnjava preteranom osećajnošću, odnosno nemogućnošću da kontroliše svoje emocije); 2. **rigidnost** (viši skor ukazuje na sklonost da se svet posmatra u crno-belim kategorijama); 3. **mizantropija** (viši skor ukazuje na sklonost osobe da za svoj neuspeh krivi druge ljude, kao i sklonost da se drugim ljudima pripisuju negativne osobine; odgovara projekciji kao mehanizmu odbrane); 4. **moralnost** (viši skor na ovoj skali ukazuje na stav da su dobrotu i poštenje prepreka za uspeh u svetu koji je pokvaren i nepravedan); 5. **lokus kontrole** (viši skor na ovoj skali ukazuje da osoba veruje u sreću, sudbinu i predodređenost kao faktore uspeha u životu tj. da ima spoljašnji lokus kontrole; niži skor ukazuje na unutrašnji lokus kontrole). Drugih pet varijabli čine faktor self-koncepta. To su: 6. **globalno samopoštovanje** (ukazuje na percepciju nivoa samopouzdanja, zadovoljstva sobom, sopstvenim sposobnostima i osobinama); 7. **polna privlačnost** (ukazuje na percepciju sopstvene privlačnosti u očima osoba suprotnog pola); 8. **evaluacija od strane drugih** (ukazuje na onaj deo informacija unutar koncepta o sebi koji dobijamo od drugih ljudi, utisak koji ostavljamo na druge, prihvaćenost u društvu i uvažavanje svoje ličnosti od strane drugih); 9. **fizičke sposobnosti** (odnosi se na percepciju sopstvenih fizičkih ili telesnih sposobnosti); 10. **intelektualne sposobnosti** (odnosi se na percepciju sopstvenih intelektualnih sposobnosti).

Na ovaj način operacionalizovan self-koncept, u ovom istraživanju doveden je u vezu sa prihvaćenošću u grupi, jer se on, kao što je rečeno, razvija u interakciji sa drugim ljudima. U ranom detinjstvu, za izgradnju pojma o sebi ključan je odnos sa tzv. “značajnim drugim osobama”, tj.

osobama iz detetovog neposrednog okruženja (roditelji, braća, sestre). Zatim se krug “značajnih” osoba širi, jer dete dolazi u interakciju sa sve većim brojem ljudi, pa je za njegov pojam o sebi sve značajnija interakcija sa drugom decom. U adolescenciji značaj vršnjačke grupe postaje izuzetno veliki, kako za razvoj self-koncepta, tako i za osobine ličnosti. Suština je, dakle, da je za izgradnju pojma o sebi ključna interakcija sa drugima, s tim da značaj različitih interakcija varira u zavisnosti od aktuelne razvojne faze. Sa druge strane, važno je istaći, da ovaj proces nije jednosmeran, već da naš pojam o sebi povratno utiče na interakcije u koje ulazimo, i na taj način određuje naš status u grupi kojoj pripadamo.

Cilj istraživanja je bio da utvrdimo da li postoji korelacija između self-koncepta i prihvaćenosti u grupi.

Hipoteze:

Hipoteza 1: Indeks opšte prihvaćenosti će korelirati:

- pozitivno sa faktorima: moralnost, polna privlačnost i fizička sposobnost
- negativno sa faktorima: mizantropija i rigidnost

Hipoteza 2: Indeks intelektualne prihvaćenosti će korelirati:

- pozitivno sa faktorom intelektualna sposobnost
- negativno sa faktorima: emocionalnost, rigidnost i lokus kontrole

Metod

Subjekti. Uzorak je bio prigodan. Činilo ga je 116 ispitanika, polaznika IS Petnica, uzrasta 16–18 godina i učenika prvog razreda gimnazije “Svetozar Marković” u Surdulici. Ispitanici iz IS Petnica su grupisani prema tome koji seminar pohađaju (20 polaznika psihologije, 9 astronomije i 10 biologije), a ispitanici iz gimnazije po odeljenjima.

Varijable. U istraživanju smo imali dve varijable. Jedna je pojam o sebi, operacionalizovan kroz deset skorova na skali self-koncepta, a druga je nivo prihvaćenosti, tj. odbačenosti u grupi, operacionalizovan kroz četiri sociometrijska indeksa.

Instrument. Za određivanje pojma o sebi korištili smo skalu za procenu self-koncepta koji je operacionalno definisan kroz deset varijabli: emocionalnost-racionalnost, rigidnost, mizantropija, moralnost, lokus kontrole, globalno samopoštovanje, polna privlačnost, evaluacija od strane drugih, fizička sposobnost i intelektualna sposobnost (Opačić 1995).

Za određivanje nivoa prihvaćenosti, tj. odbačenosti u grupi, koristili smo sociometrijsku metodu Jakoba Morena. Ova metoda, iako naizgled veoma jednostavna, pruža veliki broj podataka, kako o statusu pojedinca u grupi, tako i o koherentnosti grupe i interpersonalnim odnosima. Iz podataka koji se primenom sociometrijske metode dobijaju, može se računati veći broj sociometrijskih indeksa (individualnih i grupnih), u zavisnosti od

toga sa kojim je ciljom metoda primenjena. Za potrebe ovog istraživanja računali smo četiri individualna sociometrijska indeksa: indeks opšte prihvaćenosti, koji pokazuje koliko je ispitanika navelo određenu osobu kao nekog sa kim želi da provodi slobodno vreme; indeks intelektualne prihvaćenosti, koji nam pokazuje koliko je ispitanika navelo da određenu osobu ceni sa aspekta intelektualnih sposobnosti; indeks opšte odbojnosti, koji nam pokazuje koliko je ispitanika navelo određenu osobu kao nekog sa kim ne želi da provodi slobodno vreme i indeks intelektualne odbojnosti, koji nam pokazuje koliko je ispitanika navelo da određenu osobu ne ceni sa aspekta intelektualnih sposobnosti.

Postupak. Ispitanici su popunjavali skalu self-koncepta koja se sastoji od 100 tvrdnji, a pored svake tvrdnje nalazi se skala od 1 do 5 (1 – ne slažem se, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – nisam siguran/na, 4 – uglavnom se slažem i 5 – slažem se u potpunosti). Zadatak ispitanika bio je da zaokruže jedan od brojeva na skali, u zavisnosti od toga u kojoj se meri data tvrdnja odnosi na njih.

Pored skale self-koncepta na ispitanicima je primenjena i sociometrijska metoda. Ispitanici su odgovarali na četiri zahteva. Od njih se tražilo da napišu tri osobe iz svoje grupe sa kojima vole da provode slobodno vreme i tri osobe koje cene sa aspekta njihovih intelektualnih sposobnosti. Sa druge strane, od ispitanika se tražilo da navedu dve osobe sa kojima ne vole da provode slobodno vreme i dve osobe koje ne cene sa aspekta njihovih intelektualnih sposobnosti. Anonimnost je obezbeđena time što je svaki ispitanik dobio svoju šifru.

Rezultati

U istraživanju je dobijena statistički značajna korelacija između indeksa opšte prihvaćenosti i indeksa intelektualne prihvaćenosti. Koeficijent korelacije je 0.47 ($p < 0.01$). Takođe, dobijena je statistički značajna korelacija između dva indeksa sociometrijske odbojnosti (indeks opšte odbojnosti i indeks intelektualne odbojnosti). Koeficijent korelacije je 0.58 ($p < 0.01$). Indeks opšte prihvaćenosti negativno je korelirao sa sledećim faktorima: moralnost ($r = -0.21$; $p < 0.01$), mizantropija ($r = -0.24$; $p < 0.01$), lokus kontrole ($r = -0.31$; $p < 0.01$) i polna privlačnost ($r = -0.19$; $p < 0.05$).

Indeks intelektualne prihvaćenosti pozitivno je korelirao sa skorom na faktoru globalnog samopoštovanja ($r = 0.29$; $p < 0.01$), a negativno sa faktorima: emocionalnost-racionalnost ($r = -0.24$; $p < 0.01$), rigidnost ($r = -0.2$; $p < 0.05$), mizantropija ($r = -0.26$; $p < 0.01$), moralnost ($r = -0.22$; $p < 0.05$), lokus kontrole ($r = -0.23$; $p < 0.05$) i polna privlačnost ($r = -0.27$; $p < 0.01$).

Diskusija

U istraživanju je dobijena značajna korelacija između indeksa intelektualne prihvaćenosti i faktora emocionalnost-racionalnost. Ova korelacija je negativna, što znači da kada biramo osobu za neki rad koji zahteva inteligenciju, fokusiranost, znanje i sposobnost tražimo nekoga čiji je skor na skali racionalnosti visok. U ovom istraživanju nije dobijena značajna korelacija između faktora intelektualnih sposobnosti sa skale self-koncepta i indeksa intelektualne prihvaćenosti. Razlog tome može biti taj što su ispitanici na skali self-koncepta procenjivali sami sebe, pa nije nužno da ih drugi vide na isti način. Dalje, istraživanje je pokazalo da ljudi vole da provode slobodno vreme ili da rade sa osobama koje za sebe smatraju da nisu mizantropi. Povučенost i osornost mizantropa predstavljaju veliki problem u radu sa nekom osobom. Povučene osobe više su okrenute ka sebi i ređe komuniciraju sa drugim osobama što je suština rada u paru, kao i u razgovoru sa ljudima, dok je njihova osornost vrlo neprijatna. Još jedan od elemenata mizantropije koji je nepoželjan u radu, ili druženju je mržnja prema drugim ljudima. Isto tako, u komunikaciji sa ljudima, bilo da se radi o prijateljskom razgovoru ili razmeni ideja i informacija u radu sa nekim, potrebna nam je otvorenost za komunikaciju od strane osobe sa kojom komuniciramo prema nama da bi se odnos održao. Ova otvorenost nije svojstvena rigidnim osobama, što objašnjava negativnu korelaciju tog faktora sa oba indeksa socijalne prihvaćenosti. Pored faktora rigidnosti, sa indeksom intelektualne prihvaćenosti negativno korelira i faktor moralnosti. Za efikasan intelektualni rad potrebna je produktivnost, domišljatost i kreativnost, a izražena moralnost može voditi ka dosadi. U istraživanju se pokazalo i to da ljudi radije biraju za rad osobe koje imaju viši skor na faktoru globalnog samopoštovanja. To se može objasniti time što osobe koje imaju visoko mišljenje o sebi odaju utisak osobe koja zna i može mnogo. Samoprocena polne privlačnosti se pokazala bitnom u izboru partnera za rad kao i u izboru društva. Dobijena korelacija je negativna. Neretko se dešava da osobe koje smatraju da su polno neprivaćne kompenzuju taj svoj nedostatak znanjem, što ih čini kompetentnim radnim partnerom. Preterana samouverenost u svoju polnu privlačnost može biti iritirajuća u društvu ili može izazvati osećaj inferiornosti. Sa druge strane, nije dobijena korelacija između faktora fizičkih sposobnosti i indeksa opšte socijalne prihvaćenosti, što znači da kada biramo osobu sa kojom želimo da provodimo slobodno vreme, samoprocena fizičkih sposobnosti ne predstavljaju značajan kriterijum. Rezultati istraživanja pokazuju da to u kolikoj meri smatramo da dešavanja oko nas zavise od nas samih (unutrašnji lokus kontrole), tj. od drugih (spoljašnji lokus kontrole), određuje da li će nas birati za društvo ili kao partnera u nekom radu. Prema rezul-

tatima istraživanja, ako imamo izražen unutrašnji lokus kontrole ljudi će nas pre birati, nego ako imamo izražen spoljašnji lokus kontrole. Korelacije koje su se, takođe, pokazale značajnim su između dva indeksa socijalne odbojnosti, ali i između dva indeksa socijalne prihvaćenosti. Ove korelacije govore da su nam slične osobine bitne kada biramo osobu za rad i osobu za druženje.

Zaključak

Istraživanjem smo delimično potvrdili prvu hipotezu, tj. da indeks opšte socijalne prihvaćenosti negativno korelira sa faktorima mizantropije i rigidnosti. Sa druge strane, suprotno našim očekivanjima i faktori moralnosti i polne privlačnosti pokazali su negativne korelacije sa ovim indeksom, dok faktor fizičke sposobnosti nije korelirao ni sa jednim faktorom. Takođe, i druga hipoteza je delom potvrđena. Faktori emocionalnost-racionalnost, rigidnost i lokus kontrole negativno koreliraju sa indeksom intelektualne prihvaćenosti, dok faktor intelektualne sposobnosti nije korelirao sa ovim indeksom.

Ako se vratimo na polaznu ideju o uzajamnom uticaju pojma o sebi i statusa u grupi kojoj pripadamo, možemo reći da ovo istraživanje govori njoj u prilog. Ipak, iako statistički značajne, korelacije dobijene u ovom istraživanju nisu visoke, što govori da je status u grupi, osim sa self-konceptom, povezan i sa drugim činiocima. Nastavak ovog istraživanja mogao bi ići u pravcu utvrđivanja tih činilaca.

Literatura

- Opačić G. 1995. *Ličnost u socijalnom ogledalu*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja
- Havelka N. 1992. *Socijalna percepcija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Trebješanin Ž. 2001. *Rečnik psihologije*. Beograd: Stubovi kulture

Ana Marija Trbić, Ivana Papulić, Tihomira Stanojević, Vladislav Radak

Relation Between Self-concept and Group Acceptance

The aim of this research project was to establish relations between self-concept and acceptance in surrounding. Trebješanin (2001) define self-concept as total conscience about ourselves as separate individual unique entity, as for some of the aspects and special characteristics.

Our subjects were 39 pupils from Petnica Science Center, at the age of 16 to 18, and 77 students from Surdulica's secondary school first grade.

For measuring self-concept we used Opačić's test which contains ten variables: sensitivity-rationality, rigidity, misanthropy, ethics, focus control, global self-esteem, sexual attraction, evaluation by others, physical ability and intellectual ability (Opačić 1995). For measuring social acceptance we used Jacob Moren's sociometrical procedure.

Our hypothesis were based on fact that index of general social acceptance would positively correlate with the factor of morality, sex attraction and physical ability and negatively with factors of misanthropy and rigidity. Also we assumed that index of intellectual acceptance would positively correlate with intellectual ability, but on the other hand, negatively with factors of emotionality, rigidity and locus control.

Our results showed us that people usually chose to work and cooperate with persons who don't see themselves as misanthropes, rigid, emotional, moral, sexually attractive, with inter locus control, and those whose global self respect is very high.

